

Reménysugár a turizmusárnyékban: a túlturizmus és annak lehetséges megoldásai

Hugues Séraphin, Tatiana Gladkikh és Tan Vo Thanh (szerk.):
Overtourism. Causes, Implications and Solutions, Cham:
Palgrave Macmillan, 2020, 455 o.

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.3.10

A Covid19-világjárvány miatt a turizmus jelentősen visszaesett, és a túlturizmus addigi problémái ideiglenesen megoldódni látszottak. A korlátozások föloldása óta viszont az emberek utazási kedve – és lehetősége – újból feléledt, és a népszerű turistadesztinációkat két év viszonylagos nyugalom után ismét ellepi a tömeg.¹ Bár az *Overtourism. Causes, Implications and Solutions* című könyv szerzői a pandémia előtti problémákról számolnak be, azok máig sem oldódtak meg, ezért a téma továbbra is aktuális. A túlturizmus negatív hatásai elsősorban a természetre és a helyi közösségek életére terjednek ki, ám a turisztikai minőség romlásában is erősen megjelennek.

Barcelonát és Velencét érte az a kétes megtiszteltetés, hogy a túlturizmusra jellemző példaként a kötet szinte minden fejezetében megemlíti őket. A két város mellett azonban még jó néhány népszerű desztináció problémáiról olvashatunk. Ugyanakkor számos más felkapott hely, többek között Dubrovnik (Horvátország), Szantorini (Görögország), Bali (Indonézia), Machu Picchu (Peru) és Cinque Terre (Olaszország) lakói is a turisták ellen kampányolnak. Az olcsó repülőjegyek, a közösségi média, a nyári utazások túlsúlya és egyéb tényezők is hozzájárulnak ahhoz, hogy egyes települések a teherbíró képességük határához érkeztek. A könyv ennek a mindkét fél (turisták, helyszínek) számára kedvezőtlen helyzetnek a kezelésére, de legalábbis a mérséklésére kínál lehetőségeket.

A főszöveg 428 oldal, s azt a szerzők bemutatása, továbbá 20 oldalas névmutató egészíti ki; ez utóbbi megkönnyíti a keresést, és emeli a könyv nivóját. A könyv három nagy részből áll: az első a túlturizmusról szóló kutatásokat mutatja be, a második a különböző érintetteket és azok felelősségét ismerteti, az utolsó pedig a turizmusoktatás fontosságára hívja fel a figyelmet. A mű mindegyik témára megfelelő hangsúlyt helyez. A bevezetésen és az összegzésen kívül húsz fejezetben érzékeltetik a szerzők a helyzet súlyosságát, amihez hét esettanulmányt is bemutatnak.

Az első fejezet széleskörűen ismerteti a probléma hátterét, a definiálását célzó megközelítéseket, a turizmushoz kapcsolódó negatív érzelmek növekedését, valamint a túlturizmus mellett megjelenő, ellentétes jellegű problémát, a kevésbé ismert helyszínek hanyatlását. A fejezetben szereplő definíció szerint a

túlturizmus a „turisták túlzott jelenléte, amely negatív társadalmi-kulturális és környezeti következményekkel jár a lakosok, a desztinációk és a turisták számára” (12. o.).

A következő fejezet a túlturizmus viszonylagos jellegére hívja fel a figyelmet: a vidéki települések befogadóképessége alapvetően limitáltabb, mint a nagyvárosoké, így nem csupán a turisták nagy száma érinti negatívan a befogadó területet. A szerző a vidéki Skócia példájával illusztrálja, hogy egy terület túlzott látogatottsága nemcsak a helyi lakosok jólétét veszélyezteti, hanem a természeti kincseket, a kulturális örökséget, de magát a terület imázsát is. Ideális megoldásként a társadalmi marketinget, illetve az érintettek közötti együttműködést javasolja.

Ezt követően az elhanyagolt, a turisták által nem látogatott helyszínek gazdasági problémáiról olvashatunk. Azok az országok, ahol terrorizmus vagy háború dúl (pl. Szíria, Irak) nem tudják kihasználni a turisztikai potenciáljukat, akárcsak azok, ahol a turisták a fertőző betegségek terjedésétől tartanak (pl. Burkina Faso, Nigéria). Az egyes területekről kialakult negatív imázs még tovább csökkenti, esetleg teljesen meg is állítja az oda irányuló turizmust, amely így az egyébként is túlszűfolt helyekre terelődik át. A szerző a probléma kezelésére vonatkozóan a desztinációmenedzsment fontosságát, a kreatív turizmust, valamint a közösségi média közvetítő, imázsteremtő és imázsromboló funkcióját emelte ki.

Ezután a médiának a túlturizmus elleni tüntetések közvetítése révén játszott szerepét bemutató írás olvasható. A barcelonai példából kiderül, hogy a helyi lakosok a saját identitásuknak, a városuk különleges jellegének, illetve lehetőségeinek és értékeinek az elvesztésétől tartanak. A katalán fővárosban ez politikai kérdés is: táptalajt biztosít a globalizáció- és kapitalizmusellenes vagy radikális szélsőséges csoportoknak.

A következő tanulmány szerzői a turistakövető technológiákat és azoknak a turistaáramlás kezelhetősége érdekében történő felhasználásának a lehetőségeit kutatták. Többféle technológiát mutatnak be, amelyekkel – a beleegyezésük után – lehetséges a turisták útvonalának a nyomon követése (pl. a GPS és a mobiltelefon adata, a helyszínt megjelölő posztok), azok kiértékelése alapján pedig a kevésbé látogatott területeken is olyan új szolgáltatásokat lehet létrehozni. Ez a kötet második részében kifejtett kreatív turizmussal is erős összefüggést mutat.

Az első esettanulmány a máltai fővárossal, Vallettával foglalkozik: ismerteti a turisztikai infrastruktúrája fejlődését, a látogatók számának a növekedését, valamint a turizmus pozitív és negatív hatásainak a megjelenését. A szerző egyebek között azt javasolja, hogy új látványosságok kialakításával a városközpontból a külsőbb területekre tereljék át a látogatókat.

A második rész a turisztikai desztinációs menedzsment (TDM) szükségességének a hangsúlyozásával indul. Az e területen dolgozók feladata a különböző érintettek közötti feszültség csökkentése, az érdekérvényesítés és a közös értékteremtés lenne. A következő fejezet a nemzetközi kormányzati és nem

kormányzati szervezetek (pl. Turisztikai Világszervezet, Utazási és Turisztikai Világtanács) munkájáról, kezdeményezéseiről és kötelezettségeiről szól, s a nemzetközi együttműködés nélkülözhetetlen voltára mutat rá.

A túlturizmusnak a kulturális örökségekre gyakorolt hatása többértű: egyrészt strukturális (pl. vandalizmus, erózió), másrészt kulturális (pl. a tradíciók elvesztése, kulturális különbségek megjelenése), ami számos problémát is magában hordoz. Egyes desztinációkban mind népszerűbbé válnak a turisták jelenlétéből eredő negatív következményeket mérséklő irányelvek, például a világjáró hajók limitálása, a szezonális árstratégia bevezetése, az idegenforgalmi vállalkozások együttműködésének az elősegítése, valamint az örökségek megóvásával foglalkozó szervezetek zavartalan munkájának a biztosítása. A kulturális és a természeti örökséget védő kezdeményezések közül példaként a Taj Mahalt, Machu Picchut és Jeruzsálemet említi a szerző.

A túlturizmus lehetséges megoldásához kreativitásra van szükség; a negyedik fejezet a kreatív turizmus pozitív hatásairól szól. A szerző bebizonyítja, hogy olyan helyeket is nagy tömegek számára vonzóvá lehet tenni, amelyek nem tartoznak a világhírű attrakciók közé, s közben a helyi lakosok is bevonhatók a turizmusba, így a turisták és a helyi lakosok ellentétét is sikerül moderálni. Lisszabon a kreatív turizmus hatékonyságának a jó példája. A portugál város nemcsak az örökségi helyszínek passzív felkeresését kínálja az utazóknak, hanem különböző, a helyi lakosokkal együttműködésben zajló programokat is ajánl, s az újfajta élmények segítségével csökkenti a népszerűbb attrakciók köré összpontosuló túlturizmust.

A második esettanulmány a „turizmusfóbia” és a turizmusellenesség jelenését elemzi. Ezek olyankor alakulnak ki, ha a látogatók és az ott élők között érdek- és kulturális ellentétek jelentkeznek. A könyv több fejezetéből is egyértelműen kiolvasható, hogy ha a helyi közösségek a turistákra már nem a gazdasági fejlődés szimbólumaként, hanem a jólétük és a környezetük rombolójaként tekintenek, akkor ennek az érintettek közötti diszharmóniának a feloldását prioritásként kell kezelni.

A harmadik esettanulmány a Skót-felföld turizmusáról szól. Akárcsak a Skóciát érintő fejezetben, itt is megmutatkozik a túlkoncentrált turizmus jelensége. Az egy-két napos látogatások – amikor a turisták rájönnek, hogy nem szoktak hozzá a természetközeli tevékenységekhez, vagy csupán egy bizonyos attrakció miatt érkeznek –, továbbá az erős szezonális és a vidéki idegenforgalom válságához vezet. A régió idegenforgalmáért felelős szereplők különböző alternatív megoldásokkal igyekeznek azt leküzdeni, amelyek a hasonló adottságú desztinációk számára is jó példaként szolgálhatnak.

A versailles-i kastély helyzetét bemutató esettanulmány a turistaáramlás menedzselésére nyújt kiváló példát. A Párizs mellett található világhírű kulturális örökségi helyszín az évek múlásával egyre több új és visszatérő látogatót fogad. A túlturizmust ideiglenes kiállításokkal, a kastély egyes területeinek a

lezárásával, a látogatóidőn kívül rendezendő eseményekkel, tagsági kártyákkal, differenciált jegyekkel, a virtuális valóság alkalmazásával és egyéb digitális megoldásokkal csökkentik. Az innovatív hozzáállásnak köszönhetően a nagy tömegek kezelése és az örökségi helyszín megóvása könnyebbé válik, miközben a látogatói élmény még nőhet is.

A blokk utolsó esettanulmánya, a Szent Jakab-út (El Camino) példája az UNESCO világörökségi listájára kerüléssel járó ellentmondást illusztrálja. A „világörökség” kifejezés ugyanis egyszerre segíti elő ezen örökségi attrakciók megóvását és fenntartását, miközben növeli a túlzott látogatottságból következő problémákat is.

A harmadik nagy rész a turizmus résztvevőinek az oktatásával, annak jelenlegi helyzetével és a jövőbeni lehetőségeivel foglalkozik. Több fejezete is a turisták szemszögéből közelíti meg a témát, s kiemeli, hogy a túlturizmus megoldásként a látogatókat tájékoztatni kell a helyzet súlyosságáról. A szerzők úgy vélik, hogy a turisták magatartásának a befolyásolása és az ismereteik bővítése, tehát a probléma preventív kezelése a leghatékonyabb eszköz, s ezt a marketing (pl. a *detourism* vagy a *demarketing*) tudja a legmegfelelőbben elősegíteni.

A jövő vállalkozóinak a fenntartható szemléletű vállalatvezetését ösztönző módszerként több fejezetben is felvetődött a felelős oktatásirányítás alapelveit deklaráló *Principles of Responsible Management Education* (PRME) modell. A szerzők szerint az országok közötti együttműködés és a közös stratégiák kialakítása elsődleges szerepet játszik a fenntartható fejlődési célok elérésében. Az általános bemutatást, illetve a mélyebb ismereteket nyújtó fejezetek mellett két, egymástól eltérő turizmussal rendelkező állam, Kenya és Olaszország esetén keresztül bepillantást nyerhetünk a két nemzet turizmus szakjaira jellemző oktatási szokásokra, illetve a PRME javasolt implementálásának a várható pozitív kimeneteleire.

A zárófejezet összefoglalja a könyvben feltárt problémákat, megemlíti a túlturizmus mérséklésében kulcsszerepet játszó érintetteket és az ajánlott stratégiákat, lehetőségeket. A végleges következtetés a reziliencia igénye: ahhoz, hogy a turizmus továbbra is egy gazdaságilag jelentős ágazat maradjon, a desztinációk részéről szükség van a kihívásokhoz való alkalmazkodásra.

Az oktatás szerepe – úgy a turisztikai szakembereké, mint a helyi lakosoké és a turistáké – több fejezetben is kiemelt figyelmet kapott. Az érintettek közötti kapcsolat döntően az egymással való viselkedésükön, valamint az oktatásuk fókuszán múlik. A profitorientált hozzáállás népszerűsítése és a különböző kultúrákkal szembeni ellenérzések ugyanis csak a feszültséget növelik, míg az ország, a vállalatok, a helyi lakosok és a turisták érdekeit egyaránt figyelembe vevő, és azokat érvényesítő megoldások a fenntartható turizmust erősítik, ezáltal természetes módon növekszik a gazdaságon belül a turizmus által létrehozott hozzáadott érték.

Ahogy arra az utolsó fejezetben is történik utalás, a kutatások hiányossága, hogy a szerzőknek nem sikerült azonosítaniuk az egyes helyek túlszűfoltóságának

az okait sem a turisták motivációja, sem az attrakció menedzselése szempontjából. Véleményem szerint a könyv gyengesége még, hogy nem fordított nagyobb figyelmet a turizmus jelenlegi szereplőinek a felelősségére, inkább a jövő vállalkozóira helyezte a fenntarthatóság terhét. Az oktatás terén is inkább az újabb szakemberek képzésén, a hozzáállásuk alakításán, illetve a látogatók tájékoztatására került a hangsúly, az egyéb érintettek szerepét csak néhány esetben említették meg. Habár a kötet bővebb ismereteket nyújt a túlturizmusról és annak negatív hatásairól, azt főként Európa-centrikus példákon keresztül teszi, így a világ többi területéről csak kevés információhoz jutunk.

Ugyanakkor igényesen szerkesztett, könnyen olvasható könyvet tarthat a kezében az olvasó. A ábrák színesen illusztrálják a fejezetek mondanivalóját. A nyelvezete érthető és pontos, helyesírási hibák, elírások és felesleges írásjelek viszont kerültek a szövegbe – ami nem róható fel a szerzőknek, és nem is rontja az olvasási élményt. Összességében egy tanulságos, hiánypótló alkotás, amely felhívja a figyelmet a problémákra, összegyűjti mindazon lehetséges megoldásokat és stratégiákat, amelyek a kutatók szerint megoldást jelenthetnek a túlturizmus negatív következményeinek a csökkentésére, kezelésére, és igazolja, hogy a turizmus fenntarthatósága alapvető fontosságú ahhoz, hogy az ágazat továbbra is a globális gazdaság egyik vezető tevékenysége maradjon. A turizmus és a növekedés fenntarthatósága érdekében a felvázolt megoldások (pl. az oktatás korszerűsítése, a túlságosan látogatott és a turizmusba be nem kapcsolódó területek közti egyensúly megteremtése, a potenciális látogatók teljes körű tájékoztatása) implementálása minden ország számára erősen javasolt.

A turizmus interdiszciplináris volta miatt a könyv is több területhez kapcsolódik. Az idegenforgalomban tevékenykedőkön kívül a többi közgazdaság-tudomány művelői is haszonnal forgathatják, és a segítségével a nemzetközi politikai és jogalkotási szervezetek szintén értékes információkra és iránymutatásokra tehetnek szert. Éppen ezért ajánlom a könyvet mind a turizmus érintettjei, a turizmusmenedzsmentet oktató tanárok, mind a törvényhozók, a desztinációmenedzsmentek és a gazdasági érdekeltek figyelmébe. A PRME módszerrel foglalkozó tanulmányok az egyetemi kurzusok jövőjével kapcsolatosan a felsőoktatási intézmények vezetői számára is értékes és elgondolkodtató információkkal szolgálnak.

Tevely Titanilla Virág

Jegyzet

- 1 Papadopolou, Nikoleta Maria, Ribeiro, Manuel Alecor és Prayag, Girish: „Psychological Determinants of Tourist Satisfaction and Destination Loyalty: The Influence of Perceived Overcrowding and Overtourism”, *Journal of Travel Research*, 62., no. 3. (2023): 644–662. (<https://doi.org/10.1177/00472875221089049>); Yamin, Muhammad, Kamal, Isran, Primadata, Ankarlina Pandu, Rosyadi, Slamet Runtiko, Angus Ganjar: „Overtourism in Indonesia After the COVID-19 Pandemic: Social Psychology Perspective”, *Sociología y Tecnociencia*, 13., no. 1. (2023): 165–186. (<https://doi.org/10.24197/st.1.2023.165-186>).